

שומר שמסר לשומר דודי מוסקוביץ'

- ה. הצגת סוגיית הגמרא.
- ו. שמירת השומר הראשון
 - הסבר ראשון – שמירה ע"י מסירה לשומר השני
 - הסבר שני – שמירה ע"י שמירת השומר השני
 - ברור נוסף בשיטה השנייה
 - דחיית השיטה השנייה
- ז. מהי הפשיעה
 - שני סוגי פשיעה
- ח. מקרים בהם מותר למסור לשומר אחר
 - פשיעה – מעשה או הגדרת מציאות
- ט. שיטת הרמב"ן
- י. הסבר ר' חיים.
- יא. דעת רבא
 - הצורך בשבועה
 - נאמנות לבעל הבית

סוגיית הגמרא

- שומר שמסר לשומר
- רב אמר פטור.
- ור' יוחנן אמר חייב.¹

בהסבר מחלוקתם סבר אב"י כך:

רב אמר פטור ואפילו הרע את שמירת החפץ, כגון ששומר שכר העביר לשומר חנם, לפי שבסופו של דבר נתן את החפץ לבן דעת. ור' יוחנן אמר חייב ואפילו שיפר את רמת השמירה, לפי שהבעלים יכול לומר לשומר: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר".

לעניין מהו החיוב ומהו הפטור, נלך על פי דעת רש"י² המסביר שהדיון הוא על אונסין שאילו ארעו אצל השומר הראשון, היה פטור עליהם, כי ברור הוא, לפי רב, שאם ארע אונס לשומר השני, שאילו ארע לשומר הראשון היה מחויב בו, נחייב את השומר הראשון. ואילו ר' יוחנן סבר שמחויב השומר אפילו על אונסין שהיה נפטר עליהם לו קרו אצלו.

¹ בבא מציעא לו ע"א

² ד"ה רב אמר פטור

שמירת השומר הראשון

לפי שיטתו של רב, השומר הראשון ביצע את שמירתו בצורה טובה, ולכן לא נחשב לפושע בשמירתו. לצורך הבנת הדבר יש להגדיר כיצד נעשית שמירתו של השומר הראשון, למרות שהשומר השני הוא ששמר בפועל:

הסבר ראשון – שמירה ע"י מסירה לשומר השני

השומר הראשון נשאר שומר לכל אורך הדרך, וצורת השמירה שלו היא ע"י מסירת השמירה לשומר האחר. ולפי זה אף אם לא שמר השני כראוי, הרי שהראשון כן שמר כראוי, כי עצם שמירתו היא הנתינה לאותו בן דעת.

הסבר שני – שמירה ע"י שמירת השומר השני

שמירת השומר הראשון תלויה בטיב שמירתו של השומר השני. כלומר, השומר השני הוא לא צורת השמירה של הראשון, אלא שליח של הראשון לשמירת החפץ. וממילא אם שמר השני כראוי – הרי ששמר הראשון כראוי. ואם לא שמר השני כראוי, גם הראשון לא שמר כראוי. לפי הסבר זה, שמירת השומר הראשון מתבצעת ע"י עצם שמירת השומר השני.

והנפק"מ בין שני ההסברים תהיה כאשר השומר השני פשע בשמירתו, שהרי אם נאמר ששמירת השומר הראשון נעשית ע"י המסירה לבן דעת, אין זה משנה אם אותו בן דעת שמר כראוי או לא, שהרי הדבר כבר לא נוגע לשמירת השומר הראשון. לעומת זאת אם נסביר ששמירת השומר הראשון נעשית באמצעות שמירת השומר השני, הרי שכאשר פשע השומר השני, יוצא שגם שמירתו של השומר הראשון איננה שמירה.

בירור נוסף ע"פ ההסבר השני

אלא שלפי ההסבר השני, לפיו שמירת השומר הראשון נעשית ע"י עצם שמירת השומר השני, ניתן להקשות קושיה שקשה מעט:

במקרה בו ש"ח מסר לש"ש והחפץ נגנב או אבד, הרי שהשומר השני (ש"ש) מתחייב, ולכן לא יישבע. ואם-כן כיצד ייפטר השומר הראשון, הרי הוא אינו יכול להישבע שלא הייתה פשיעה כי הוא אינו יודע זאת.

אם נאמר שהוא נפטר ע"י שבועה, הרי שנחויב להסביר שהשומר הראשון עצמו או השומר השני נשבעים כדי לפטור את השומר הראשון.

אם נגיד שהשומר השני אמנם יחויב לשלם אך עדיין יישבע כדי לפטור את השומר הראשון, נאלץ לומר שניתן לחייב שבועה גם את מי שמחויב תשלומים. אך דבר זה בלתי אפשרי, שהרי המשנה³ אמרה שבמקרה בו שוכר השאיל לשואל, והשואל חויב לשלם, שהשוכר יישבע שמתה כדרכה, והשואל ישלם לו⁴. ואם אפשרי שהשומר המחויב בתשלום יישבע למרות חיובו כדי לפטור את השומר שמסר לו, יותר פשוט היה לומר במשנה שיישבע השואל שמתה כדרכה, ובכך יפטור את השוכר, והשואל עצמו ישלם לשוכר לאחר מכן. (ובכך גם אם השוכר לא יכול להישבע, עדיין יקבל את התשלומים).
אלא מוכח שלא ניתן לומר כהסבר השני!

אך יש לומר שהשומר הראשון יכול בעצמו להישבע שהחפץ נגנב מבית השומר השני. וזה בדומה למשנה שבה נשבע השוכר.

אלא שעל מה יישבע? אמנם במשנה שבה מדובר על אונס, יכול להישבע על כך שראה שלא נעשה שום דבר מיוחד לפרה והיא פשוט מתה במקום, אך בגניבה ודאי שלא ראה את עצם הגניבה, כי אז היה מחויב לעצור את הגנבים, אלא שראה שהפרה הייתה שמורה כראוי בשעה מסוימת, ולאחר מכן כבר לא הייתה שם, וזוהי עדות רגילה של שומר שטוען טענת גניבה. אלא שגם זה בעייתי כי בעוד שומר רגיל לכאורה יכול לטעון ששמר כראוי, בידיעה שכך עשה, הרי ששומר אחד לא יכול להישבע שהשני שמר כראוי בשעת הגניבה אם לא היה שם בפועל, ואפילו אם ראה שלפני כן הכול היה כראוי, כי אולי ברגע שלא ראה השומר הראשון את הפרה, פשע השומר השני והביא לגניבתה של הפרה. (לעומת זאת שומר יכול להישבע על עצמו כי הוא יודע שלא פשע בשמירת הפרה).

אלא שהדרך היחידה בה נפטר השומר הראשון היא ע"י עדים שראו שהחפץ נגנב, אך זהו מקרה מאד ספציפי.⁵

לעומת זאת אם נסביר ששמירת השומר הראשון היא במסירה ולא בעצם שמירת השומר השני, יוכל הש"ח להישבע על כך שהוא עצמו לא פשע – כי במסירה לבן דעת אין פשיעה. ולכאורה מדובר בדבר יותר פשוט.

³ שם לה, ע"ב

⁴ ואמנם מדובר רק במקרה בו השוכר מסוגל להישבע

⁵ ניתן לומר כי נחייב את הש"ש להישבע שאינה ברשותו ואגב כך נגלגל שבועה שנגנבה, אך זה חידוש של רב הונא שהתחדש מאוחר יותר – אמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו (שם, ל"ד ע"ב)

דחיית ההסבר השני לצורת השמירה

אם נאמר שהשומר השני הוא כשלוחו של הראשון, ישנה בעיה עקרונית יותר: יוצא ע"פ סברא זו, שעל מנת לשפוט אם השומר הראשון חייב או לא, יש לחלק את הדין לשני חלקים:

א. אם המסירה הייתה ראויה (לבן דעת).

ב. אם אותו בן דעת אכן שמר כראוי ולא פשע בשמירתו.

אך כל הבעיה במסירה לחש"ו היא שהוא לא יודע איך לשמור על החפץ, ולכן יש חשש סביר שבפועל הוא יפשע בשמירתו על החפץ. אך אם בכל מקרה אנו מחייבים גם על נתינה לבן דעת, כאשר הוא פשע בשמירה, הרי שיוצא שהנפקא מינה היחידה בכך שאנו דנים על שעת המסירה היא במקרה שמסר לחש"ו שאכן שמר כראוי, ולא פשע. וקשה לראות את הסברא בכך שנחייב את השומר הראשון גם כאשר השומר השני שמר כראוי, אלא שהוא חש"ו. והרי השומר השני הוא שלוחו של השומר הראשון לעניין השמירה. ממילא אם שמר החש"ו כראוי אז גם השומר הראשון שמר כראוי!

בסיכומו של דבר, מפני שנראה הרבה יותר נוח להסביר שעצם המסירה היא השמירה, ומכיוון שלכאורה בלשון הגמרא הנידון הוא על עצם המסירה, נמשיך את הדין ע"פ הסבר זה.⁶

מהי הפשיעה

הגמרא עצמה לא דנה במה הוא בפועל מהותו של השומר השני, אלא רק במחלוקת בין רב לר' יוחנן בנוגע לעצם המסירה – האם המסירה היא פשיעה או לא. רב סבר שאין זו פשיעה, כי הגדרת פשיעה היא הגדרה עולמית, כלומר רף קבוע מינימאלי שמגדיר מהי שמירה נורמאלית, וכל מי שעובר את הרף הזה לא יכול להיחשב לפושע. פושע הוא רק מי שיורד מרף זה. וכיון שמסר השומר לבן דעת, וכל בן דעת אמור לדעת לשמור כמו שצריך – השומר הראשון לא פשע.

ואילו לפי ר' יוחנן, הגדרת הפשיעה היא בהתאם להגדרת השמירה, ואת זאת קובע המפקיד. כלומר, המפקיד חפץ בתנאי שמירה מסוימים, כגון מקומו הספציפי של השומר, החצר שיש לו וצורת ההשגחה שלו. כל שינוי מצורת שמירה זו היא שינוי הדרך בה רוצה הבעלים שישמרו לו

⁶ אמנם יש מי שכתב בפירוש שבדעת רש"י אם פשע השומר השני – הראשון מחויב, והשני הוא מעין שלוחו של ראשון, עיין למשל בנחלת משה. ויש גם שכתבו בפשטות שרש"י כותב במפורש שבפשיעת השומר השני יחויב השומר הראשון – אך לענ"ד אין הדבר נראה בתוך רש"י ואפילו לא ע"י דיוק

בינת הגמרא

על החפץ, ולכן זו פשיעה. אין זה משנה שבפועל רמת השמירה נחשבת יותר טובה, כי הבעלים הגדיר צורת שמירה מדויקת, והשומר שינה אותה.

אלא שיש לדון, מדוע כתוצאה מהפשיעה יהיה השומר מחויב בכל מקרה, גם על האונסין. הרי אין קשר בין הפשיעה ובין האונסין, שהרי ודאי שלא נאמר על פשיעה רגילה (כגון שלא נעל כראוי), שאם הפרה מתה במקום מחמת ברק שפגע בה - יהא השומר מחויב, שהרי אין קשר בין הדברים.⁷

אמנם זה קשור יותר לסוגיית תחילתו בפשיעה וסופו באונס⁸ - אך גם שם בפשטות - מי שמחייב, עושה זאת משום שיש קשר כלשהו בין הפשיעה והאונס, ולו אפילו קשר נסיבתי, כגון שהפשיעה אפשרה את האונס, גם אם לא גרמה לו.

שני סוגי פשיעה

לכן, יש לומר שישנם שני סוגי פשיעה:

יש פשיעה שהיא מקיימת את דברי המפקיד במהותה, שהרי אלו הם תנאי השמירה בהם חפץ, אלא שהשומר בפועל לא שמר כראוי - במקרה כזה רק אם כתוצאה מהפשיעה קרה מה שקרה, יחויב השומר.

אך במסירה לשומר אחר זה שינוי מהותי בצורת השמירה שהגדיר הבעלים, וזהו סוג שונה של פשיעה, כשינוי דעת הבעלים - ולכן יחויב השומר הראשון בכל מה שיקרה לחפץ. ונראה שזוהי החלוקה שמבצע אף הרשב"א⁹.

אלא שיש מה לדון גם בזה, שהרי כל פשיעה היא שינוי מדעת בעלים, כי הבעלים רוצים שמירה טובה, והשומר פשע (כגון שלא נעל כראוי). וצ"ע בהבדל בין שני המקרים.

אולי ניתן לומר שמה שמחויב השומר לשמור הוא מכוח העובדה שקיבל על עצמו את השמירה, כלומר החיוב לא נובע מרצון הבעלים, אלא מעצם חיוב של שומר לשמור, ואילו מה שקובע הבעלים הוא רק לעניין התנאים בהם הוא חפץ שיתאפשרו לצורך השמירה. דהיינו, הבעלים יכול לקבוע שהשומר יהיה רק מי שיש לו גדר ברזל ולא גדר אחרת, או בית בצורה ספציפית, או אדם שהוא אמין יותר בשמירתו, או כל תנאי אחר שיחפוץ בו. אך אין

⁷ גם לשיטת אב"י שמחייב בפשע בה ויצאה לאגם, היינו דווקא שיצאה, אך מתה כדרכה במקומה - ודאי פטור.

⁸ שם מב, ע"א

⁹ שם לו, ע"ב ד"ה ופריק רבא

החיוב של הבעלים כלפי השומר חל לגבי עצם השמירה, כי חיוב זה נובע מהיות השומר שומר, ולא מהיותו שומר דווקא של הבעלים הללו. ולכן אם פשע השומר לא בשינוי התנאים, אלא בחוסר שמירה (אי שימוש בתנאים) – הרי זה לא שינוי מדעת הבעלים, אלא פגיעה בחובתו האישית של השומר, ורק אם כתוצאה ישירה מדברים אלו אירע אונס לחפץ – יחויב השומר. לעומת זאת שינוי עצם התנאים הוא שינוי בדעתו של הבעלים, וזוהי כעין גניבה, ולכן השומר מחויב להשיב את החפץ בכל מקרה כדין גנב.

ניתן גם להסביר אחרת – הראב"ד¹⁰ טוען שהפשיעה בשומר שמסר לשומר היא תמיד הגורם למותה של הפרה, או לאונס שקרה לחפץ, כי ישנם אנשים שלהם יש פחות מזל מאנשים אחרים, או שקורים להם יותר דברים רעים. ולכן, עצם המעבר מאדם אחד לאחר הוא בהכרח הגורם לכל אונס.

בכל מקרה, לפי שיטות אלו הפשיעה היא בשינוי דעת הבעלים.

אלא שתוספות¹¹ מתחיל את דבריו בטענה שאין טעם החיוב משום שינוי דעת הבעלים, מפני שלפי הסבר זה קושיית אביי על רבא בעמוד הבא איננה קושייה כלל: ר' אבא בר ממל הקשה על דברי ר' יוחנן ששומר שמסר לשומר חייב, מדברי המשנה – שהשוכר שנתן לשואל נפטר בשבועה, והרי הוא שומר שמסר לשומר. ענה לו ר' אמי: מדובר בכך שנתנו לו הבעלים רשות.

אביי הקשה מכאן על רבא: אם אומרים מלאך המוות מה לי וכו', מדוע לא יענה זאת ר' אמי, שהרי מדובר במשנה בפרה שמתה כדרכה, וממילא אין קשר בין פשיעת השוכר שהשאל את הפרה לאחר ובין האונס שאירע לפרה, ולכן ייפטר השוכר, ואין צורך להגיע לסברה שנתנו לו הבעלים רשות.

כלומר, כיוון שלא הפשיעה היא הגורם לאונס שהרי מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם, אין מקום לחייב את השוכר.

שואל תוספות – אם מחויב השומר משום שינוי דעתו של הבעלים, אזי לא משנה סברת מלאך המוות, שהרי שינה מדעתו של הבעלים, ואם כן – מה שואל אביי? מתוך כך טוען תוספות שרק על אונסין שאנו יכולים לתלות שאירעו מחמת המעבר לשומר השני, יחויב השומר הראשון.

¹⁰ מובא בשיטה מקובצת

¹¹ שם לו, ע"א ד"ה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר

אך נראה שרש"י לא הבין כתוספות, שהרי רש"י לא מחלק בין סוגי אונסין שונים כתוספות. ייתכן שרש"י סבר כרשב"א: מסביר הרשב"א¹² ששאלת אביי הייתה שמכיוון שאין הבדל בין סוגי הפשיעה, ותמיד יש צורך שיהיה קשר בין הפשיעה ובין האונס, וכיון שכך ע"פ סברת רבא: 'מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם' - אין קשר בין הפשיעה ובין האונס, ואם כן ישנה תשובה פשוטה לשאלת רבי אבא בר ממל.

אלא שרבא ענה לו שאפילו אם הסברא ברבי יוחנן היא 'אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר', הכוונה היא שסוג הפשיעה הזה הוא שונה, והשומר הראשון נחשב לגזלן שחייב בכל סוגי האונסין שיקרו לו, שהרי הוא מחויב להשיב את החפץ שלקח. (ואילו לשיטת רבא עצמו, שהשומר השני אינו נאמן לשבועה, אין כלל שאלה)

ע"פ הסבר הרב"ד - גם ע"פ הבנת תוספות - בכל מקרה מחויב השומר הראשון בכל האונסין, אף אם נאמר מלאך המוות מה לי הכא ומה לי התם. שהרי יש קשר ישיר בין נתינת הפרה לשומר אחר ובין אונס הפרה (שהרי לשומר השני יש פחות מזל) וממילא אין קושיה.

מקרים בהם מותר למסור לשומר אחר

ישנם שלושה מקרים בהם מודה ר' יוחנן ששומר שמסר לשומר פטור: כאשר המפקיד רגיל בעצמו להפקיד אצל השומר השני. (כגון מקרה הסבתא). כאשר נתנו הבעלים רשות לשומר למסור זאת לשומר אחר. כאשר השומר נתן לבני ביתו הגדולים לשמור על החפץ. (כי כל מפקיד יודע שזה יקרה). ובמקרים אלו יש לדון מה יקרה כאשר השומר השני פשע בשמירת החפץ, כגון שלא שמר כראוי.

פשיעה – מעשה או הגדרת מציאות

אם נישאר בהנחה שנתנית החפץ לשני היא שמירתו של הראשון, הרי שגם במקרה בו פשע השומר השני אין מקום לחייב את הראשון, שהרי שמירתו הייתה טובה. ואם יפשע השני, מדוע הראשון צריך לצפות לזה, הרי זה כמו אונס מבחינתו. אין הבדל בין מקרה זה למקרה בו הניח השומר את החפץ בכספת, ואח"כ התקלקלה הכספת ונגנב ממנה החפץ – כי השומר לא היה צריך לצפות שתתקלקל הכספת, כמו-כן פה השומר לא היה צריך לצפות שהשומר השני יפשע, שהרי הוא בן דעת. אלא שאולי ניתן לומר, שגם ע"פ הסבר זה בפשיעת השני יחויב הראשון.

¹² ד"ה אמר ליה

לעניין זה יש לחקור מה אנו אומרים שקרה במקרה בו פשע השומר השני וכתוצאה מכך נגנב או אבד החפץ:

אם נאמר שמה שקרה זה גניבה, אלא שהיא נגרמה כתוצאה מפשיעה, הרי שמבחינת הראשון מה שקרה זה גניבה ולא פשיעה, והוא יהיה פטור בתור ש"ח, ורק לשני הייתה גם פשיעה, והוא יחויב.

מאידך גיסא ניתן לומר שפשיעה היא הגדרת מציאות, ולכן כאשר אדם פושע בשמירתו וכתוצאה מכך נגנב החפץ, נגדיר שמה שקרה זה 'פשיעה' ולא גניבה. ולפי זה ש"ח שמסר לש"ח והשני פשע – יהא הראשון מחויב.

ניתן לשאול על הסברא השנייה:

מה היה על השומר הראשון לעשות, כדי שהשני לא יפשע? אם היה צריך לבדוק אחריו כל הזמן, זה ודאי לא הגיוני, שהרי כל המהות של מסרה לבן דעת היא שמסרה לאדם שניתן לסמוך עליו ולא צריך לבדוק אחריו כל הזמן. אלא אולי נאמר, שהראשון יחויב בכל מקרה, למרות שלא היה לו מה לעשות בנידון – זה דבר שלא ניתן לקבלו, שהרי תשלומי שומרים הם מתשלומי נזיקין כפי שמוכח בבבא קמא (ג): (ואמנם יש שאמרו כך)

הסבר הרמב"ן

הרמב"ן¹³ (וכן הרשב"א¹⁴) מסביר את דברי רב, שגם בפשיעת השומר השני - פטור הראשון, ולמעשה השומר השני נכנס במקומו של הראשון, אלא שיש לשומר הראשון בחירה בנושא. אם הוא רוצה, הוא יכול לדון ישירות עם הבעלים, ואם איננו רוצה הוא יכול לומר לבעלים שילך לדון עם השומר השני, ולכן במשנה מובנת דעת חכמים שהשוכר מקבל את תשלומי השואל. אלא שהשומר הראשון לא יוצא לחלוטין מהעסק, כי הפטור שלו תלוי במה שיקרה עם השומר השני. ש"ש שמסר לש"ח והבעלים תבע את הש"ח שנשבע שהייתה גניבה- הרי שהש"ש מחויב לשלם, ולא נאמר שם שהשומר השני נכנס במקום הראשון. ואפילו יותר מכך, אם הש"ח יודע שבפועל הפרה מתה באונס, אך הוא מסכים רק להישבע שלא הייתה פשיעה מצידו (ובכך הוא נפטר), אך לא להישבע מה קרה בפועל – הש"ש יהיה מחויב, שהרי אולי הפרה נגנבה.

¹³ ד"ה שומר שמסר לשומר רב אמר פטור

¹⁴ ד"ה הא דאמר רב שומר שמסר לשומר

הרמב"ן במפורש חולק על רש"י שהרי הוא סובר שש"ש שמסר לש"ש – השני מחויב גם במקרה של גניבה ואבידה.

מתוך כך שהרמב"ן מדגיש שעצם ההתדיינות עם השומר הראשון תלויה ברצונו, מכאן שהעברת האחריות לשומר השני היא לא דבר שקורה בצורה אוטומאטית.

מתוך דברי הרמב"ן משמע שהשומר הראשון יכול לומר, אם הוא רוצה, שהעמיד במקומו שומר אחר שיתחייב במקומו על כל הדינים בהם אותו שומר מחויב. כלומר, אם השומר השני הוא שומר חנם – הוא יתחייב בכל הדינים בהם מחויב שומר חנם במקום השומר הראשון. רק במקרים בהם מצד הדין הבעלים לא יכול להוציא את ממונו מהשומר השני, יש לדון עם השומר הראשון. אך אם הבעיה היא טכנית ולא דינית, כאשר למשל, השומר השני הלך למדינת הים. אין זה משנה לשומר הראשון, שהרי מבחינתו העמיד את השומר השני שיתחייב במקומו בדינים אלו.

כלומר, לפי הרמב"ן יאמר השומר הראשון למפקיד, שידון קודם כל עם מי שבפועל שמר על החפץ, דהיינו השומר השני, ואם יוכל להוציא ממנו משהו מוטב. אם לא, יבוא וידון עם השומר הראשון. יש להדגיש שהדבר לא נעשה אוטומאטית מעצם מסירת החפץ לשומר אחר, אלא הדבר תלוי באמירתו של השומר הראשון.

הסבר ר' חיים¹⁵

ר' חיים מביא הסבר נוסף למחלוקת רב ור' יוחנן: לפי ר' חיים רב יכול לסבור שלשומר הראשון יש חיוב אך ורק להשיב את החפץ לבעלים, ולכן, אם רוצה השומר, הוא יכול להוציא את עצמו מהשמירה, ע"י כך שייתן את החפץ לשומר אחר, שהוא יחזיר את החפץ בסופו של דבר לבעלים, שהרי השומר השני הוא בן דעת.

לכן, גם אם השומר השני (שהוא ש"ח) נשבע שנגב החפץ, אין לחייב את השומר הראשון (שהוא ש"ש) שהרי הוא כבר איננו השומר.

אילו ר' יוחנן סבר שאחריות השומר היא מעבר להשבת החפץ, והיא כוללת גם אחריות לשמירת החפץ ולנטילת אחריות עליו עד שישוב לבעלים.

דעת רבא

רבא לא מביא שני טיעונים לרב ולר' יוחנן אלא רק פוסק הלכה, ומכאן משמע שרבא כלל לא מתעסק עם המחלוקת בין רב לר' יוחנן (אולי ע"פ הסבר ר' חסדא, שכלל אין מחלוקת), אלא מביא טעם נוסף שגם ע"פ דעתו של רב, כפי שהסבירה אביי, יחייב את השומר הראשון.¹⁶

¹⁵הלכות נזקי ממון פ"ד הי"א החל מהמילה והנה

ככלל, טעמו של אביי הוא לא רק טעמו של אביי, אלא זהו טעם שהסתובב כבר בעולם, שהרי גם ר' אמי שקדם לאביי סבר כן. (והוא מופיע כבר במשנה, כפי שמביא תוספות בבבא קמא¹⁷). רבא אומר שיכול המפקיד לומר לשומר הראשון: "את מהימנת לי בשבועה...". ולכן כל אדם אחר שישמור, ואינו ידוע כנאמן למפקיד, יחייב את השומר הראשון, מלבד מקרה בו אין צורך כלל בשבועה.

הצורך בשבועה

יש לדון בעניין זה, שהרי לכאורה קבלת השבועה היא דבר שתלוי בבית דין ולא בדעת הבעלים, ואם כן מה איכפת לנו אם השומר מהימן בשבועה לגבי הבעלים? נראה שבזה יש הבדל בין שבועת השומרים ובין שאר השבועות, ששאר השבועות באמת תלויות בקבלת בית דין, אך שבועת השומרים נועדה לרצות את הבעלים. ולכן רק מי שהבעלים מאמין לו יכול לרצות את בעל הבית. ממילא הבעלים מגדיר כחלק מהגדרות השמירה שמי שישמור על החפץ הוא אך ורק אדם נאמן לבעלים.

בהסבר המשנה בדף ל"ה: אמר אביי שלדעת חכמים השבועה איננה חלק עקרוני בנידונו של השומר, שהרי דינם של השומרים תלוי במציאות, ואין סיבה לומר שהדין תלוי בכך שישבעו או לא. אלא שהשבועה נועדה רק "להפיס דעתו של בעל הבית", כלומר, בכל שבועה רגילה הנשבע לא מחויב כלפיי הצד השני, אלא כלפיי המקרה שקרה. אם למשל, הזיק - הוא מחויב מעצם הנזק. ולכן הנשבע מחויב לרצות את העולם, ואת זה הוא עושה בריצוי בית דין. אך שומר מחויב כלפיי הבעלים כיון שקיבל את שמירתו, ולכן גם שבועתו מחויבת כלפיי ריצוי הבעלים. לכאורה מכאן מוכח שאין חשיבות מצד הדין לשבועה, אלא רק לעצם השמירה, ואם כן מהי דעתו של רבא?

יש לענות בפשטות שחלק מהדין שצריך להיות בשומר הוא היכולת להפיס דעתו של בעל הבית. כלומר, התורה מחייבת את השומר שיהיה מסוגל להפיס את דעת בעל הבית, אלא שעצם היכולת מספיקה, ביחד עם שאר תנאי השמירה, כדי לפטור את השומר. אין חשיבות לזמן השבועה, רק שתבוא מתישהו. אך במקרה בו אין כלל יכולת להפיס דעתו של בעל הבית, אין כלל יכולת לפטור את השומר, כי חסר לו משהו בתנאי השמירה. (וכפי שתוספות הסביר שם את דעת ר' יוסי – ודאי שלא קשה על רבא)

¹⁶ אמנם תוספות (ד"ה את מהימנת) כותב שרבא מסביר את דעת רבי יוחנן

¹⁷ דף יא: ד"ה את מהימנת לי בשבועה

נאמנות לבעל הבית

תוספות בבבא קמא¹⁸ כתב שלפי הסבר זה "אם השני נאמן יותר מן הראשון נראה דפטור", בפשטות נראה שכוונתו היא למהימנות אובייקטיבית, ולא לפי דעתו של הבעלים, והרי ע"פ הסברנו הנ"ל הבעלים יכול לומר על כל שומר אחר - שאינו נאמן לו! נראה לי, כי דעת תוספות היא שבמקרים בהם מקובל בעולם שאדם מסוים ידוע כנאמן, לא יכול המפקיד לסתור את דעת העולם ולומר שלגביו הוא אינו נאמן. אך כל זה במקרה בו הנאמנות של השני בהכרח גבוהה יותר בעולם מזו של הראשון. כי אם נאמנותם שווה, יכול המפקיד לומר שאמנם בעולם נאמנותם שווה, אך מבחינתו יש הבדלים בין השניים. אך כשהעולם מבדיל בצורה ברורה בין השניים, לא יכול המפקיד לומר שאצלו יחס הנאמנות הוא הפוך, אם לא שהדבר ידוע מן העבר.

¹⁸ שם

